

Келісілді:

директордың тәрбие ісі

орынбасары: Назарова Л.М

«   »   2023 ж.

Бекітілді:

директордың м.а

Масалимова Г.А

«   »   2023 ж.

КҮНТІЗБЕЛІК-ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАР

Үйірме атауы: «Болашақ » дебат клубы

Апталық жүктеме: 1

Жылдық жүктеме: 34

Мұғалімнің аты-жөні: Алиаскарова Г.М

Қарағанды, 2023

Түсінік хат

Дебат үйірмесі түрлі өнер салаларының тарихи даму сатысындағы өзара байланысын көрсете отырып, өнердің адам мен қоғам қалыптасу кезеңіндегі маңыздылығын тарихи сипатта қарастырады. Материалдарды меңгеру барысында оқушылардың: шешендік сөз өнер туындылардың біртұтастығын, даралығы мен жалпылығын нақты тарихи фактілер негізінде танып-білуге; өз елінің саясаты мен мәдениетін білу арқылы, жанашыр және саналы азамат болуға; жеке саясат саласының мәселелерін және оны зерттеушілердің түрлі көзқарастарын талдау арқылы, өзінше жауап іздеу және қазіргі деректер мен ақпараттарды өз бетінше зерттеуге, оларға сыни қарап және өзінше жауап іздеуге, талдай білуге деген ынтасын туғызуға бағытталады, соның барысында оқушылар: дүниежүзлік саясат пен дебат тарихының негізгі кезеңдері туралы түпкілікті түсініктер қалыптастыру; негізгі тарихи айғақтарды, даталарды, оқиғаларды, қайраткерлердің өнер саласында алатын орнын анықтай білу; дебат ғылымының әдістерін тарихи салыстыру, меңгеріп, бұрынғы өткен және қазіргі фактілерді талдау, салыстыру және жалпылай білу; тарихи оқиғалар мен құбылысты, тұлғаларды бағалай алуы; деректермен, әдебиеттермен, құжаттармен, картамен, статистикамен, материалдармен жұмыс жасай отырып: кейс, бағдарлама, контрфакт, анализ, синтез, дедуктивтік және индуктивтік әдістерді қолдануды үйренеді.

Жұмыстық оқу бағдарламасын іске асыру барысында мынадай дидактикалық және көрнекті құралды қолдану ұсынылады: диапозитивтер, бейнефильмдер және аудиожазбалар, газеттер мен журналдар.

Дебат үйірмесінің мақсаты:

Қазақстан Республикасындағы зайырлы мемлекеттілікті жетілдірудің қажетті шарты ретіндегі қазақстандық патриотизмді тәрбиелеу, оқушылардың әлемдік танымын қалыптастыру, қоғамдық және саяси мәдениет және жеке құқық танымын жоғарылату. Бағдарламаны құру, әдістемелік жүйені қолдану және оны сабақ барысында жан-жақты қарастырудың негізгі мақсаты оқушыға шешендік өнер туындыларының түрлерін кешенді түрде жеке тұлғаны дамыту, эстетикалық тәрбие беріп, саясат саласындағы ой-өрісін және дүниетанымын кеңейту. Оқытудың негізгі мақсаты саяси көзқарасты қамти алмайтын оқушыларға мемлекет және саясат теориясының негіздерін меңгеру, ішкі және сыртқы саясат жетекші салаларының шеңберінде қажетті білім алу.

Бағдарламаның міндеттері:

- ✓ Саяси ой кешудің тарихи типтерін мәдениет кнотекстінде талдау;
- ✓ Дебат сайысының ережелерімен таныстыра отырып, олардың ішкі жан дүниесіне ақыл-ой тәрбиесі тұрғысынан әсер ету;
- ✓ Оқушыларға саяси құндылықтарға деген құрметті тәрбиелеу;
- ✓ Рухани және материалдық сөз мәдениетін өз бойына сіңіруге көмектесу;
- ✓ Пән мазмұнын оқушылардың оған деген қызығуын тойтаратын бұрынғы идеологиялық жүктемеден, догматикалық штамптар мен клишелерден азат ету;
- ✓ Қоғам өміріндегі мемлекет пен саясат орны мен ролін анықтау;
- ✓ Қазақстан Республикасының саяси жүйесінің дамуының алғышарттарымен және мәселелерімен таныстыру;
- ✓ Қазақстандық мемлекеттік саясат механизмнің жетілдіруінің қоғамдық жолдарын анықтау;
- ✓ Субъективтік құқықтар мен субъективтік көзқарастар міндеттерді жүзеге асыруға қажетті тәжірибені жинақтауға үйрету.

Не білу керек:

- ✓ Дебат дегеніміз не?
- ✓ Кейс құрудың үш негізгі типі
- ✓ Дебат ережесі мен заңдылықтары
- ✓ Дебаттың негізгі функциялары
- ✓ Дебаттың тарихи типтері және олардың жалпы анықтамасы
- ✓ Заңды болмыстың негізі ретінде – әлем болмысы, адам, қоғам, сана.
- ✓ Дебат – ақиқаттың және адасудың, танымдық іс-әрекеттің негізі.
- ✓ Қарама-қарсылық дамудың білімі ретінде, адамның рухани-тәжірибелік әдісінің жалпы көрінісі ретінде.
- ✓ Дебат қоғамның дамуы туралы білім ретінде, оның табиғатпен байланысы ретінде.
- ✓ Дебат рухани өмірін, қоғамның өзектілігін, көпшілдік, элитарлық және индивидуалдық сананы.

Орындай білі керек:

- ✓ Саясат мәселелеріне өзінің ойын айта білу;
- ✓ Дискуссияларға қызыққанды қатысы білу;
- ✓ Дебат турнирлеріне қатысып, өз ойын, көзқарасын қорғай алу.

«Дебат» бағдарламасының мазмұны: Кіріспе. Дебат дегеніміз не? Тіл сауаттылығын арттырып, сөйлеу әдетіне үйрету үшін сабақта пайдаланылатын әдістердің бірі – пікір-талас сабағы (дебат). Бұл әдістің мақсаты – лексикалық тақырыптарда оқушылардың немесе тіл үйренушілердің білімдерін кеңейту. Дебат немесе пікір-талас әр түрлі контекске орай сыни тұрғыдан ойлау немесе іскер ойын ретінде ұғынылады. Пікір-талас – дидактикалық ізденістің маңызды саласы. Дебат бағдарламасы тыңдармандарды пікір-талас үрдісіне тарту арқылы интеллектің даму технологиясын ұсынады. Пікір-таласқа түсушілердің мақсаты, әдетте, даулы проблемалар бойынша қандай да бір позицияны қорғап, өзге позицияны теріске шығаруды көздейді. Дебат ойынының негізгі элементтері, ережелері. Жастар пікір-сайысының арнайы құрылымы, ережесі бар, тақырып аясы мен уақыты шекеулі. Пікір сайыстырудың әзірге бірнеше түрі бар. Олар: Мектеп оқушыларына арналған Карл Поппер дебатының бағдарламасы. Студенттерге арналған Американдық Парламенттік Дебат және Битандық Парламенттік формат Линкольн-Дуглас форматы.

Әдебиетпен жұмыс жасау жолдары. Сабақтарда пікір-сайыс әдістемесін түрлендіре пайдалану кітапхана материалдарын ұтымды әдістемелерін табуға, ізденуге және жетілдіруге көмектеседі.

Парламенттік дебат. Пікір-талас оқушыны кез-келген тақырыпқа жан-жақты (мәселенің позитивтік-негативтік жағын) қарауға үйретеді; Американдық Парламенттік Дебат және Британдық Парламенттік Дебат Белгілі бір фактілерді зерттеуге, болжауға, жүйелеп сөйлеуге, өз көзқарасын ашық та жүйелі етіп дәлелдеуге және өз бағытын дұрыс ұсынуға жетелейді; Қарсы пікірдегі адамдардың қойылған мәселелерін жан-жақты қарап, ойланып толғануға көмектеседі; Тіл үйренушінің сөйлеу дағдысын қалыптастырады; Сабақ барысында әрбір тіл үйренуші өз көзқарасын айтуға машықтанады; Кез-келген тіл үйренушінің тілге деген көз-қарасы мен қызығушылығы қалыптасады.

Саяси форматтың ережелері. Қарар және кілт сөздер. Пікір-талас – ең алдымен, әрбір жеке тұлғаға жас демократиялық қоғамның мүшесі ретінде қоғамның саяси дамуын түсіну және өз сенімін дәлелдеу үшін ең қажетті құрал болып табылады. Сондай-ақ, адамды жүйелі, әрі қысқа да нақты сөйлеуге тәрбиелейді, шешендік дағдысын жетілдіруге де септігін тигізеді. Пікір-талас адамды өз өміріне, қоршаған ортасына сын көзбен қарауға үйретеді. Соған қоса, зерттей білу, ұйымдастыра білу, тыңдай білу және дәрісті жаза білу дағдыларын қалыптастыруға пікір-таластың маңызы ерекше.

Мәселенің өзектілігін табуды үйрену. Дебат интеллектуалдық ойынының ерекше құрылымы, ережесі және шектеуі бар. Бейресми пікір-сайысты біз күнделікті бақылаймыз. Басшы мен бағынушылар айтысады. Әр түрлі конференция өкілдері айтысады. Әр түрлі саяси партия мүшелері айтысады. Құдайға сенушілер мен атейстер айтысады. Дүкенде, телестудияда әр түрлі мәселелер мен сұрақтар төңірегінде адамдар айтысады. Айтыс – бұл өнер. Пікірсайысшыларға жоғары интеллектуалдылық міндет болып табылады.

Өзектілік пен себептер. Мысалға, АҚШ мектептерінде пікір-сайыс командасы айтулы жеңіске жетпей-ақ қатысса оқушыларға 4 қосымша рейтинг қосылады, (бұдан жоғары 5 спорт командасының капитаны немесе сынып президенті ғана ала алады, ал мектеп газетінде немесе рок топта қатысу тек 3 рейтинг қосады), ал мемлекеттік немесе штаттық деңгейде жеңіс 22-30 рейтинг қосады. Жоғарыда көрсетілген екі сипаттама пікір-сайысқа қатысудың алғышарты болып табылады, бірақ пікірсайысшыларды қосатын негізгі фактор – ол ойынның өзі, мысалы белгілі бір ерекше жағдайда бірге болу сезімі, басқа элемнен бөлек немесе ерекше нормада, маңызды нәрсемен айналысу, бұл сезім әсері ойыншылардың бойында нақты ойынның шеңберінен тыс уақытта да сақталады. Механизм құру негізі. Нәтижелік жүйесі.

Кейс кешені. Күнделікті өмірдегі пікір-талас ресми пікір сайыс емес. Ресми пікір-таластың арнайы құрылымы, ережесі бар. Мәселен, оқушы немесе студент анасымен бір жаққа бару туралы рұқсат сұрап және оның қажеттілігін дәлелдеп, өз пікірін немесе көзқарасын айта алады (уақыты шектеусіз), ал ресми пікір сайысында әрбір оқушы немесе студентке өз ойын айтып дәлелдеуге тек қана 10 минут беріледі.

Құндылық форматтың ережелері. Кез-келген топтармен пікір-талас өткізуге болады. Тақырып таңдаған кезде де мұқият болған жөн. Таңдалып алынған тақырып оқушының немесе студенттің бір бірімен пікір таластыруына ыңғайлы болғаны жөн. Мысалы «Қазақ тілін өзге ұлт өкілдеріне күштеп үйрету қажет пе?», «Қазақ халқының салт-дәстүрлерінің бүгінгі бейнесі», «Абайдың қара сөздері

және бүгінгі өмір», т.б. Міне, осы сияқты сабақтарда оқушылар өз ой пікірлерін жеткізуге, тілі дамытуға дағдыланады.

Қарардың ерекшелігі. Қазіргі таңда пікіп-талас (дебат) кез-келген оқу орындарында жетілдіріп негізгі әдістердің көзі ретінде пайдалануда. Құндылық форматта көбінесе қарарды екі жақты түрде қолданады, яғни сараптама жақтау немесе даттау жақтары болады.

Статистикалық ақпарат түрлері. Құндылық форматтағы статистикалық ақпарат қарар сияқты екі жақты жағдайды дәлелдеуге арналған ақпаратқа негізделіп жасалады.

Кейс философиясы. Бұл құндылық форматтағы кейстің тірегі деп атауға болады. Себебі дәйеген дәлел және статистикалық мәлімет арасындағы біріктіруші көпір, яғни топтың көзқарасын айқын көрсететін негізгі элемент болып саналады. Философия түрлері. Негізгі элементтері.

Дәйек түрлері. «Қарарды немен дәлелдеу керек?». 2-4 сөйлемнен тұрады. Негізгі талаптары түсініктілік, айқындылық, дәлдік. Айқындылық теориясы.

Дәлел. Оның маңызы. Нәтиже. Факт – жасалған, өз мәресіне жеткен. Яғни берілген дәйекті толық мағынада ашушы.

Құндылық форматы бойынша альтернативті кейс ұсыну жолдары. Қарсы пікірдегі адамдардың қойылған мәселелерін жан-жақты қарап, ойланып толғануға көмектеседі. Парламенттік дебат кезіндегі анализ түрлері. Тотальдық соғыс. Топтастыру әдісі. Жинақтау әдісі. Таңдау әдісі. Көпшілік немесе жаппай жауап қайтару әдісі. Сұрақ қою шарттары. Анықтама. Сұрақ түрлері. Стратегиялық жолдар.

Клуб жұмысының мазмұны:

Оқып-үйрену объектісі мен жанашылдығы: оқу пәнінің объектісі мәдени-тарихи дамуында және қазіргі жан-күйінде алынған рухани өндірістің ерекше формасы ретіндегі дебат болып табылады. Оқып-үйрену объектісінің құрамына дүниежүзілік және отандық саясаттың ішкі бірлігінде алынған негізгі бағыттары мен мәселелері кіреді. Дебат негіздері – бұл адам болмысының іргелі принциптер мен негіздері туралы, адамның табиғатқа, қоғамға және барлық негізгі көріністерінде алынғандағы рухани өмірге қарым-қатынасының ең жалпы мәнді сипаттары туралы білімдер жүйесін қаузайтатын дүниені танудың айырықша формасы.

Оқып-үйренудің әдістері: дебат негіздері курсы оқыту және оқушылардың оқып-үйрену процесінде негізгі сабақ әдістер мен принциптер қолданылады:

- Тарихилық пен логикалықтың бірлігі принципі;
- Мәдени-тарихилық принципі;
- Мәдени-релятивизм әдісі;
- Абстрактылықтан нақтылыққа өрлеу әдісі;
- Дебат компаративистика әдісі және басқалары.

Дебат үйірмесінің» тақырыптық – күнтізбелік жоспары

Р/с	Тақырыбы		С/с	Мерзімі
	<i>Теориялық бөлім</i>	<i>Практикалық бөлім</i>		
1	Кіріспе. Пікір-сайыс деген не? Пікір сайыстыру принциптері		1	06.09.
2	Пікір-сайыс стильдері. Пікір сайыстыру қабілеті		1	13.09.
3	Қарар. Қарардың түрлері	Қарар шығару	1	20.09.
4	Жақсы қарар жазу тәртібі. Қарар үлгілері	Қарар сараптамасы	1	27.09.
5	Критерий-мақсат. Критерий-құндылық	Қарарға арнап критерий шығару, оған сараптама жасау	1	4.10
6	Критерийге сипаттама	Критерийді негіздеу	1	11.10
7	Аргументтер. Ақыл шабуылы. Ақыл шабуылының тәртібі	Аргумент құрастыру	1	18.10
8	Аргумент құрастыру. Аргумент құрылысы. Аргументті қолдау	Аргумент құрастыру	1	25.10
9	Аргументті негіздеу түрлері. Жалпылау. Ұқсастық. Себеп-салдар қатынасы. Беделге сүйену.	Аргумент құрастыру	1	8.11
10	Критерий мен аргумент арасындағы байланыс	Аргумент құрастыру	1	15.11
11	Критерий мен аргумент арасындағы байланыс	Дебат ойынын өткізу	1	22.11
12	Зерттеу мен дәлелдер. Мәлімет жинау. Мамандармен сұхбат. Компьютерлік зерттеулер	Мәлімет алынатын мәтінмен жұмыс істеу	1	29.11
13	Дәлелдердің түрлері: күәлік, фактілер, статистикалық мәліметтер, шолулар мен мысалдар	Дәлелдер парағын дайындау	1	06.12
14	Жақтау кейсі. Құрылымы. Жақтау кейсінің үлгісі	Жақтау кейсін құрастыру	1	13.12
15	Жақтау кейсі. Құрылымы. Жақтау кейсінің үлгісі		1	20.12
16	Даттау кейсі. Құрылымы. Даттау кейсінің үлгісі	Даттау кейсін құрастыру	1	27.12
17	Терістеу уақыты. Терістеудің 3 деңгейі. Терістеу стратегиялары. Терістеуді терістеу		1	10.01.

18	Спикерлердің міндеттері. Спикерлердің рөлдері	Стиль мен ұсынылуы. Көз бе көз байланыс. Дауысты қадағалау. Қимыл-қозғалыс. Өзін-өзі ұстау	1	14.01.
19	Сөз түрлері	Стиль мен ұсынылуы. Көз бе көз байланыс. Дауысты қадағалау. Қимыл-қозғалыс. Өзін-өзі ұстау	1	24.01.
20	Спикерлерді бағалау критерийлері. Кемшіліктер мен қателіктер	Стиль мен ұсынылуы. Көз бе көз байланыс. Дауысты қадағалау. Қимыл-қозғалыс. Өзін-өзі ұстау	1	31.01.
21	Спикерлерді бағалау критерийлері	Стиль мен ұсынылуы. Көз бе көз байланыс. Дауысты қадағалау. Қимыл-қозғалыс. Өзін-өзі ұстау	1	7.02
22	Кемшіліктер мен қателіктер	Дебат ойынын өткізу, талдау	1	14.02
23	Қарсы сұрақ-жауап	Сұрақтар тізбегін құрастыру	1	21.02
24	Қарсы сұрақ-жауаптардың мақсаты	Сұрақтар тізбегін құрастыру	1	28.02.
25	Ашық және жабық сұрақтар	Сұрақтар тізбегін құрастыру	1	6.03
26	Қарсы сұрақ-жауап кезіндегі спикерлердің өзін-өзі ұстауы	Сұрақтар тізбегін құрастыру	1	13.03
27	Төрешілік	Дебат ойынын өткізу	1	20.03.
28	Төрешінің міндеттері. Шешім шығару	Төреші парағын толтыру	1	3.04
29	Ойыннан кейінгі төрешінің сараптамасы	Төреші парағын толтыру	1	10.04
30	Топтарды бағалау тәртібі	Төреші парағын толтыру	1	17.04
31	Спикерлерді бағалау тәртібі	Төреші парағын толтыру	1	24.04
32	Пікір-сайыс бәсекелері	Дебат ойынын өткізу, талдау	1	1.05.
33	Бәсекелердің ұйымдастырылуы	Дебат ойынын өткізу, талдау	1	8.05
34	Пікір-сайыс бәсекелерін өткізудің ережелері мен кеңестері	Талдау	1	15.05.
35	Пікір-сайыс бәсекелерін өткізудің ережелері мен кеңестері	Қорытындылау		22.05.